

Drenge og piger på ungdomsuddannelserne

Hvad betyder køn for elevernes uddannelsespraksis?

Rapportsammenfatning

Camilla Hutters
Mette Lykke Nielsen
Anne Görlich
Birgitte Simonsen

ERHVERVSSKOLERNES FORLAG

Drenge og piger på ungdomsuddannelserne

Hvad betyder køn for elevernes uddannelsespraksis?

Rapportsammenfatning

Camilla Hutters,
Mette Lykke Nielsen,
Anne Görlich og
Birgitte Simonsen

ERHVERVSSKOLERNES FORLAG

**Drenge og piger på
ungdomsuddannelserne
Rapportsammenfatning**

1. udgave, 1. oplag 2013
© Erhvervsskolernes Forlag
2013

Dtp: Mette Nielsen
Tryk: Clausen Offset
ISBN: 978-87-7082-379-1
Bestillingsnummer: 121048-1
Bogen er sat med ITC Legacy
Bogen er trykt på 115 g Silk

Fotos:
Thomas Knoop
Sonja Iskov

Alle rettigheder ifølge gældende lov om ophavsret forbeholdes.
Kopiering fra denne bog må kun finde sted på institutioner, der har en aftale om kopiering med Copydan Tekst & Node, og kun inden for aftalens rammer: højst 20 sider af en bog til samme hold/klasse pr. elev pr. undervisningsår.

Kopier skal tilføjes kildeangivelse: Forfatter, titel og forlag.
Se mere på www.copydan.dk

Erhvervsskolernes Forlag
Munkehaten 28
5220 Odense SØ
info@ef.dk
www.ef.dk
Tlf. +45 63 15 17 00
Fax +45 63 15 17 28

Denne publikation er udarbejdet af Birgitte Simonsen på baggrund af rapporten *Drenge og piger på ungdomsuddannelserne. Hvad betyder køn for elevernes uddannelsespraksis?* Rapporten kan downloades på Center for Ungdomsforskningens hjemmeside. www.cefu.dk og på Forum100%'s hjemmeside www.forum100.dk

En bred gruppe af forskere står bag undersøgelsen. Lektor og forskningsleder Camilla Hutters, postdoc Mette Lykke Nielsen og videnskabelig assistent Anne Görlich har været de gennemgående forskere i projektet og har stået for udarbejdelsen af forskningsrapporten. Professor Birgitte Simonsen har stået for gennemførelse af casestudier på de involverede erhvervsskoler og produktionsskoler. Projektet er finansieret af Forum100% og de deltagende skoler. Forum100% har styret projektet.

Drenge og piger på ungdomsuddannelserne

– hvad betyder køn for elevernes uddannelsespraksis

3

Nogle hovedresultater

- Drenge og piger er enige om, at de lærer bedst, når der er en god stemning i klassen, undervisningen er afvekslende, og der bruges eksempler fra virkeligheden.
- Lærerstyret klasseundervisning er den mest udbredte undervisningsform, både på gymnasier og erhvervsuddannelser. Undersøgelsen viser, at det kun er en mindre del af eleverne, der deltager aktivt i denne form for undervisning.
- De undervisningsformer, som inkluderer flest både drenge og piger, er elevaktiverende undervisning og praksisnær undervisning.
- Jo mere inkluderende og engagerende undervisningen er, jo mere ”kønnet” bliver den – der etableres nogle meget kønsopdelte arbejdsdelinger, hvor drengene oftest er ”de kreative” og dem, der laver ”det rigtig arbejde”, mens pigerne oftest er dem, der organiserer og ”holder styr på” arbejdet.

- Flere piger end drenge fortæller om tilbageholdenhed og usikkerhed i forhold til at deltage i undervisningen. Mange piger giver samtidig udtryk for et større behov for feedback og anerkendelse fra læreren. Drengene får gennemgående mest feedback, og har mest ”jargon” og ”humor” kørende med læreren. Samtidig er der en større polarisering i drengegruppen, hvor nogle deltager meget aktivt i undervisningen, og andre slet ikke deltager
- It har forandret læringsrummet og gjort det vanskeligt at afgøre, hvornår eleverne deltager, og hvornår de ikke deltager i undervisningen. Teknologierne kan på samme tid fungere inkluderende og ekskluderende, og it synes især i særlig grad at påvirke drengenes skoledeltagelse.
- Det sociale sammenhold og stemningen i klassen spiller en central rolle for elevernes inklusion og læring. Sociale initiativer fra skolens side synes at have betydning for, hvor godt elevernes sammenhold er. I nogle klasser etablerer eleverne selv forskellige former for fælleslæring.
- Drengenes og pigernes fællesskaber opfattes forskelligt af eleverne. Drengenes fællesskaber omtales som problemfrie og interessebaserede, mens pigernes fællesskaber omtales som præget af klikker og tøsefnidder.
- I forhold til gruppearbejde er der en generel tendens til, at eleverne foretrækker kønsopdelte grupper.
- Drenge og piger forholder sig generelt meget forskelligt til de rammer, der er i skolen. Størstedelen af pigerne tager rammerne på sig og forsøger at være gode elever, mens en stor del af drengene tager tydeligere afstand til skolens rammer og lægger vægt på at have en afslappet tilgang til skolen.

- Både drenge og piger kan opleve trivselsproblemer og overveje at falde fra. Piger angiver især stress, personlige problemer og dårligt sammenhold i klassen som årsager. For drenge er det ofte manglende interesse, ønsket om at starte på en anden uddannelse og skoletræthed.
- Skoleform betyder mere end køn, når eleverne skal begrundede deres valg af ungdomsuddannelse, og muligheden for at specialisere sig inden for bestemte interesser og fag vejer tungt.
- For eud-eleverne er det muligheden for at få en praktikplads, der afgør deres videre fremtid. Gymnasieeleverne vægter ungdomskulturen på gymnasiet højest – og for især nogle af pigerne også muligheden for et højt karaktergennemsnit.
- Pigerne oplever generelt uddannelse som mere nødvendig, end drengene gør, i forhold til at klare sig på arbejdsmarkedet. De har mere detaljerede uddannelsesplaner, og oplever flere begrænsninger og risici. Drengene er generelt mere ubekymrede, og er længere tid om at opleve, at uddannelse er nødvendig.

Baggrunden for indeværende rapport er, at drenge statistisk set klarer sig dårligere i uddannelsessystemet end piger på en lang række områder. Det gælder både, når det handler om uddannelsesfrekvens, frafald og motivation. Det har fået mange til at udtrykke bekymring for, at drengene risikerer at blive tabere i fremtidens videnssamfund, hvor uddannelse forventes at blive en afgørende faktor for at finde beskæftigelse, mens de stadigt mere veluddannede piger står som vindere.

Derfor stiller vi spørgsmålet: Hvad er det, der er på spil i uddannelsessystemet og blandt eleverne, og som gør, at færre drenge gennemfører en ungdomsuddannelse? Og hvad er det, der gør, at flere piger gennemfører – men samtidig også oplever mere stress og pres i forhold til deres uddannelse? Disse spørgsmål har vi adresseret ved at undersøge, hvilke kønnede mønstre og forskelle der kommer til udtryk på forskellige ungdomsuddannelser – både i undervisningen, i elevkulturen og i forhold til elevernes fremtidsplaner. Samt hvad det betyder for, hvilke elever der henholdsvis in- og ekskluderes i uddannelserne.

Undersøgelsen sigter mod at besvare følge spørgsmål:

- Hvilke betydninger af køn gør sig gældende på forskellige ungdomsuddannelser?
- Hvad betyder køn for, hvordan forskellige elever in- og ekskluderes i skolen?
- Hvilke konsekvenser har køn for elevernes deltagelse og motivation i forhold til uddannelse og læring?
- Hvor kan der sættes ind – organisatorisk og pædagogisk – hvis både pigers og drenges uddannelsesfrekvens skal øges?

Analysen sætter fokus på, hvordan betydningen af køn konstrueres i den pædagogiske praksis og dagligdag – konkret i forhold til:

- De undervisningsformer og den undervisningspraksis, der foregår.
- Elevernes indbyrdes kultur, herunder deres relationer og omgangsformer.
- Elevernes uddannelsesvalg og fremtidsplaner.

Samspil mellem forskning og praksis

Undersøgelsen er blevet gennemført i et samarbejde mellem Center for Ungdomsforskning og foreningen Forum100%. De 20 ungdomsuddannelser, der indgår i undersøgelsen, har meldt sig til at deltage via Forum100%. Uddannelsernes aktive deltagelse har gjort det muligt at etablere et samspil mellem på den ene side forskningsprocessen, på den anden side de involverede uddannelsers praksis og udviklingsarbejde. Såvel forskere som ledere og undervisere har været involveret aktivt i projektets dataindsamling. Både gymnasier, erhvervsuddannelser, en enkelt produktionsskole og et enkelt vejledningscenter har indgået i undersøgelsen. Uddannelserne er spredt over hele landet og fordeler sig på både by og land. Undersøgelsen er dog ikke repræsentativ i gængs forstand i og med, at skolerne selv har meldt sig til undersøgelsen og derfor må forventes at være blandt de mere udviklingsorienterede skoler. Der er desuden en overvægt af gymnasieuddannelser repræsenteret. Undersøgelsens størrelse og bredde betyder, at datamaterialet giver et tværgående og nuanceret indblik i, hvad køn og kønsforskelle aktuelt betyder på et bredt udsnit af ungdomsuddannelser, og at det er muligt at belyse forskelle og ligheder mellem de forskellige uddannelsesformer.

I alt 3.541 førsteårselever har indgået i spørgeskemaundersøgelsen, ca. 60 elever har medvirket i interviews, mens ca. 40 lærere har bidraget ved at nedskrive observationer og refleksioner i forbindelse med egen og andres undervisning.

Om undersøgelsen – hvorfor køn

Modsat tidligere er det især drengene og deres adfærd i uddannelsessystemet, der er kommet i fokus. Drengene klarer sig nemlig på en lang række områder dårligere i uddannelsessystemet end piger gør – både når det handler om uddannelsesfrekvens, frafald og motivation. Det har fået mange til at udtrykke bekymring for, at drengene risikerer at blive tabere i fremtidens videnssamfund, hvor uddannelse forventes at blive en afgørende faktor for at finde beskæftigelse, mens de stadigt mere veluddannede piger står som vindere.

De aktuelle kønsforskelle kan imidlertid ikke reduceres til et spørgsmål om taberdrengene versus vinderpiger – sådan som det nogle gange fremstilles i debatten. Hele retorikken om vindere og tabere er med til at tegne et billede af uddannelse som en konkurrence, hvor nogle unge dømmes inde og andre ude. Uddannelse og betydningen af uddannelse er meget mere kompleks end det – både for den enkelte og for samfundet. Uddannelse kan både være motiverende, kvalificerende og udviklende – ligesom det kan være det modsatte: Ekskluderende, sorterende og nederlagsskabende. Og ofte begge dele på en gang. Uddannelsessystemet danser på den måde ramme om komplicerede og dynamiske in- og eksklusionsprocesser.

Betydningen af køn og kønnede forskelle må derfor ses i sammenhæng med, hvad det er for muligheder, udfordringer og betingelser, forskellige grupper af unge oplever i forhold til at uddanne sig – og hvordan de reagerer på disse betingelser. Hvis flere unge skal tage en uddannelse, er der behov for at sætte fokus på, hvad der skal til for at motivere og inkludere flere unge af begge køn i uddannelsessystemet. Samt hvad der omvendt skal til for at forhindre, at unge ekskluderes – eller ekskluderer sig selv – fra at få en uddannelse.

Både drenge og piger oplever udfordringer

Både drenge og piger synes at opleve udfordringer i det aktuelle uddannelsessystem – omend på forskellig måde. Tilsvarende er der også store forskelle mellem unge af samme køn.

Drenge får i dag markant mindre uddannelse end piger – både når det handler om ungdomsuddannelse og videregående uddannelse. 19 % af de unge mænd står i dag uden ungdomsuddannelse, når de er 25 år. Det gælder kun 14 % af kvinderne. Et tilsvarende mønster gør sig gældende for de unge, der tager en studentereksamen. Her er 37,2 % af de mandlige studenter ikke i gang med en videregående uddannelse tre år efter deres studentereksamen – mod 29 % af de kvindelige studenter. For begge grupper gælder det, at de risikerer at havne i den såkaldte restgruppe, der ikke har en erhvervskompetencegivende uddannelse.

En af årsagerne er, at drenge er mere tilbøjelige til at falde fra de ungdomsuddannelser, de starter på. Sandsynligheden for frafald varierer dog i forhold til forskellige ungdomsuddannelser. Størst sandsynlighed for frafald er der for drenge, der starter på en erhvervsuddannelse. Her vil gennemsnitligt 52 % falde fra (mod 50 % af pigerne). Piger på gymnasiet er omvendt mindst tilbøjelige til at falde fra. Godt 15 % vil falde fra mod 20 % af drengene. Frafallstallene skal tages med forbehold, da frafald opfattes forskelligt, og da en del registreret frafald skyldes skift til anden uddannelse eller fx mangel på praktikplads. Da drenge i langt højere grad vælger at starte på erhvervsuddannelser, betyder tallene imidlertid, at den samlede frafaldsprocent er langt større for drenge end for piger. Forskningen på området viser samtidig, at der kan være mange årsager til frafald, og at køn kun er en af dem.

Samtidig viser flere nye undersøgelser, at drenge gennemgående er mindre motiverede for at uddanne sig end piger. Andelen af elever, der 'virkelig godt kan lide at gå i skole' falder generelt i udskolin-

gen og på ungdomsuddannelserne, men faldet er størst blandt drengene. Spredningen i motivation er desuden større blandt drengene forstået på den måde, at der både er flere drenge blandt de unge, der angiver at være meget motiverede, og blandt dem, der angiver at være eget lidt motiverede.

Også pigerne synes imidlertid at opleve udfordringer i uddannelsessystemet. En række undersøgelser har således påvist, at piger i højere grad oplever stress og pres i forhold til deres uddannelse, end drenge gør. Andelen af piger, der ofte eller meget ofte føler sig stressede, er desuden stigende. Meget tyder på, at det især er kravene i skolen, der stresser pigerne. Pigerne oplever mere stress i forhold til at leve op til egne krav og i forhold til at få gode karakterer.

Dertil kommer, at de unges uddannelsesvalg forsat er meget kønsopdelt. Fire ud af ti unge vælger således uddannelser, hvor der er mere end 75 % af det ene køn. Det er med til at opretholde et meget kønsopdelt arbejdsmarked med manglende ligeløn og skæv repræsentation i fx ledelser og bestyrelser til følge. Kønsopdelingen er tydelig både på ungdomsuddannelserne, hvor majoriteten af elever på de gymnasiale uddannelser er piger, mens flertallet af eleverne på erhvervsuddannelserne er drenge, og tilsvarende på de videregående uddannelser, hvor der er en overvægt af kvinder på fx de humanistiske og mellemlange uddannelser og en overvægt af mænd på fx de tekniske og naturvidenskabelige uddannelser.

Mange af de typiske kvindefag kræver desuden gennemgående mere og længere uddannelse end de typiske mandefag. Tilsvarende er disse uddannelser ofte mere konkurrenceudsatte forstået på den måde, at der ofte er flere ansøgere og højere adgangskrav. De typiske mandefag er gennemgående højere lønnede – trods det lave uddannelsesniveau. Her er konkurrencen til gengæld hårdere, når det handler om at få praktikpladser.

Hvad viser undersøgelsen?

Undersøgelsen peger her på et grundlæggende paradoks, som handler om, at drengene overordnet set går til uddannelse med større grad af ubekymrethed og afslappethed, end pigerne gør. Det gør dem på den ene side mere rolige og robuste over for skolen end pigerne. Samtidig betyder drengenes afslappede tilgang, at de får sværere ved at gennemføre og anvende deres uddannelse. Der er derfor grund til, at ungdomsuddannelserne forholder sig mere til de ofte implicite kønsforskelle, der gør sig gældende. Hverken drengenes afslappethed eller pigernes bekymring er udelukkende af det gode, og begge dele vidner om, at der i uddannelsessystemet er alt for lidt fokus på, hvordan kulturelle forventninger til piger og drenge går ind og præger elevernes uddannelsespraksis.

Samtidig træder en tydelig tendens til polarisering i uddannelsessystemet frem, som synliggør de store forskelle, der generelt – og ikke kun i forhold til køn – er mellem unge på ungdomsuddannelserne. Der er meget på spil for de unge i forhold til at få en ungdomsuddannelse – både i form af karakterer, fællesskaber, praktikpladser og fremtidsudsigter. En stor del af dette spil overlades det til de unge selv at klare – men langt fra alle har de fornødne ressourcer og den fornødne retning til at kunne klare sig. Hvis flere unge, både drenge og piger, skal have en ungdomsuddannelse, så handler det derfor om at udvikle pædagogikker og rammer, der i højere grad understøtter de unges forløb.

Undervisningsformer og deltagelse

”Jeg havde en virkelig god lærer, og det var meget klasseundervisning, ja, men hun virkede så engageret i det, hun lavede, og fik os alle sammen med. Det betyder meget, for jeg kan hurtigt blive en af dem, der kommer ned bagved og bare sidder og kigger. Så en engageret lærer betyder meget for mig.”

Patrick, hhx

Elevernes præferencer og oplevelser i forhold til undervisning

- Drengene og pigerne er overordnet set enige om, hvordan de lærer bedst. Det gør de, når der er en god stemning i klassen, undervisningen er afvekslende, og der bruges eksempler fra virkeligheden.
- Flere piger end drenge foretrækker klasseundervisning og undervisning, hvor de kan være kreative. Flere drenge foretrækker undervisning, hvor der anvendes computere.
- Drengene og pigerne har overordnet set samme oplevelse af den undervisning, de får på deres uddannelse. Det er en undervisning, der er præget af gruppearbejde, at læreren forklarer det, der skal læres, og at undervisningen skifter mellem teori og praksis.
- En tredjedel af drengene og en fjerdedel af pigerne oplever, at de har medbestemmelse i forhold til undervisningen.

Lærerstyret klasseundervisning

- Lærerstyret klasseundervisning er den mest udbredte undervisningsform – både på gymnasier og erhvervsuddannelser.
- Kun en mindre del af eleverne deltager aktivt i denne form for undervisning. Resten deltager on/off eller deltager slet ikke. Det gælder både drenge og piger.
- Der er en tendens til, at de drenge, der deltager aktivt, ofte siger noget uden at markere først, samt at de oftere korrigerer læreren.

- Mange piger giver udtryk for, at de er usikre og bange for at sige noget forkert i klasseundervisningen, og at det kan afholde dem fra at deltage aktivt. Det gælder specielt i gymnasiet og specielt, hvis de ikke oplever at få feedback fra læreren.
- Drengene får gennemgående mere feedback fra læreren, end pigerne gør, og lærerne bruger mere ”humor” og ”jargon” over for drengene,
- Eleverne viser med deres placering, hvor meget de ønsker at deltage i undervisningen. Der er en tendens til, at fleste drenge sætter sig på bagerste række.
- Både drenge og piger kan forstyrre undervisningen, men drengene får mere opmærksomhed fra læreren, når de forstyrrer.

Elevaktiverende undervisning

- Undervisningsformen anvendes på nogle gymnasier og erhvervsskoler. Sigtet er at aktivere og involvere eleverne i undervisningen – fx gennem brug af kooperativ learning, projektarbejde og elevfremlæggelser.
- Det gennemgående billede er, at størstedelen af eleverne deltager aktivt i forbindelse med denne form for undervisning, og at færre elever er optaget af andre aktiviteter som fx computer. Det gælder både piger og drenge.
- Undervisningsformen stiller krav til eleverne om at være aktive, engagerede og kreative, ligesom den nogle steder afføder en konkurrence mellem eleverne om at være fagligt dygtige.
- Der er forskel på, hvordan forskellige grupper af drenge og piger oplever undervisningen. De ambitiøse drenge motiveres af konkurrence og muligheden for at arbejde selvstændigt. De ambitiøse piger oplever i højere grad, at de skal kæmpe mere for at få gode karakterer.
- Når eleverne selv organiserer undervisningen, opstår der ofte kønnede arbejdsdelinger. Tendensen er her, at det ofte er drenge, der optræder i rollen som kreative ideudviklere, mens det ofte er piger, der organiserer og styrer arbejdet.

”Lærerne skal generelt være mere engagerede i at få undervisningen til at fungere. Det er meget få lærere, der gider.”

Tanja, eud

”Hvis man siger et eller andet, som måske ikke er helt rigtigt, så kunne læreren sige: ”Nå, mener du noget i denne her retning?” Der er nogle lærere, hvor de bare siger: ”Nej, sådan er det ikke.” Og så sidder man tilbage og føler sig sådan lidt... Nå, så rækker jeg ikke hånden op næste gang, for jeg siger ikke noget rigtigt.”

Sofia, stx

Praksisnær undervisning

- På produktionsskolen og flere af erhvervsuddannelserne er undervisningen ofte organiseret, så den ligner eller efterligner arbejdsgangene i det erhverv, som uddannelsen retter sig mod.
- Både drenge og piger motiveres af at have mulighed for at afprøve tingene i en praksis, blandt andet fordi de oplever, at det, de lærer, er relevant og anvendeligt i et fremtidigt erhverv. Det gælder også eleverne på de gymnasiale uddannelser.
- Tendensen er, at jo mere den praksisnære undervisning ligner en virkelig arbejdsplads, jo større motivation oplever eleverne.
- Tilsvarende er tendensen, at jo mere undervisningen ligner en arbejdsplads, jo mere trænges de kønsarbejdsdelinger, der eksisterer i erhvervet, ind i undervisningen.
- Det betyder, at drenge og piger ofte påtager sig forskellige deltagerpositioner. Drengene synes gennemgående at være hurtigere og mere tydelige i forhold til at efterligne erhvervet, mens pigerne i højere grad påtager sig ansvaret for at organisere arbejdet og for de skoleopgaver, der indgår. Til gengæld indtager pigerne ofte mere perifere positioner i forhold til de arbejdsopgaver, der skal løses

It i undervisningen

- It har forandret læringsrummet og gjort det vanskeligt at afgøre, hvornår eleverne deltager, og hvornår de ikke deltager.
- Teknologierne kan på samme tid fungere inkluderende og ekskluderende. Ekskluderende ved, at de kan forstyrre undervisningen og medføre, at eleverne bliver inaktive. Inkluderende i kraft af, at de kan medvirke til at skabe en mere varieret undervisning, hvor eleverne får mulighed for at være mere aktive.
- Både drenge og piger bruger it til både relevante og ikke relevante gøremål i undervisningen, men it synes at have særlige konsekvenser for drengenes skoledeltagelse.
- Drengene bruger gennemgående mere tid foran computeren, end pigerne gør, primært fordi de bruger computeren mere i deres fritid. Samtidig er drengene ofte meget kompetente i forhold til at bruge it produktivt i undervisningen.
- Samtidig anvender nogle drenge it til at koble sig ud af undervisningen og i nogle tilfælde til at isolere sig fra de andre elever.
- Mange elever multitasker og switcher mellem undervisning og underholdning, og ofte er det op til eleverne selv at styre, hvor meget de bruger it til at koble ud af undervisningen. Det kræver ifølge eleverne selvdisciplin, men især en gruppe af drengene har svært ved at praktisere dette.

”Ham vi har til fysik, han kan godt være ret så drøj at have, fordi han bare kører ren teori. Hvis man bare kigger i bogen, så kan man høre, at det er nøjagtigt det, han lige siger. (...) Og det gør jo, at man bare, at på de tre sidste rækker kan man bare se, at der er Facebook på samtlige skærme. Jeg vil indrømme og sige, at jeg er lidt træt af, at vi har fået ham til det fag, for jeg elsker fysik, men det er blevet rigtig, rigtig drøjt pga. den lærer.”

Thomas, htx

Elevkultur, relationer og trivsel

Stemningen i klassen

- Dreng og piger er enige om, at den vigtigste egenskab ved en god elev er, at man er en god kammerat.
- Både drenge og piger lægger vægt på, at der er et godt sammenhold og en god stemning i klassen. Sociale initiativer fra skolens side synes her at have betydning for, hvor godt elevernes sammenhold er.
- Det gode sammenhold har også betydning for elevernes skolearbejde. I nogle klasser etablerer eleverne selv forskellige former for fælleslæring, hvor de hjælper hinanden med skolearbejdet.
- Drengenes og pigernes fællesskaber omtales forskelligt af eleverne.
- Drengenes fællesskaber omtales gennemgående som problemfrie og interessebaserede, og de fleste drenge oplever, at alle taler med alle. Der ses dog også drenge, som ikke er inkluderet i fællesskaberne.
- Pigeres fællesskaber omtales af både piger og drenge som præget af klikker og tøsefnidder. Det giver anledning til usikkerhed blandt nogle piger om deres positioner i gruppen og i klassen. For nogle piger kan det præge deres deltagelse i undervisningen.

Sebastian: Jeg synes, det er fedt. Jeg synes, der er god stemning. Vi havde faktisk lige sådan en klassens time om det, der var lidt klikedannelser, men det kan man vel ikke undgå.

Anders: Nej, ikke med så mange piger i klassen.

Sebastian: Nej, præcis. Jeg kan slet ikke se..., men blandt os drenge er der jo ingen problemer. Vi har det alle sammen skide godt sammen.

Interview, stx

Lise: Pigerne har det med at sige: ”Mdy mdy mdy, hun er irriterende! Hun skal skride...” (alle griner). Og så går det jo bare amok. Lige pludselig er alle bare sure på hinanden og... ej, det kan gå helt op i kaos!

Fransisca: Ja, og så skriver man til hinanden over Facebook: ”Hvad sagde hun?” ”Hvad skete der lige der?” EJ!!

Lise: Især med Facebook, så kører det hele bare.

Interview, hhx

Stemningen i musikværkstedet virker hyggelig og inkluderende. Der er to piger på holdet. Bandet (hele holdet fungerer som et band) har øvet nogle numre, som de vil spille for mig. Der hersker nervøs og seriøs stemning, selvom det bare er mig og en lærer, der er tilhørere. De spiller rigtig godt. Pigerne deltager ikke, men sidder og hører på. Jeg spørger, om jeg ikke også må høre pigerne. Først da kommer de på banen. Lianne, den ene pige, synger sjælen ud i det næste nummer, et R&B. Den anden pige spiller keyboard.

Observation, produktionsskole

17

At være dygtig

- Flere piger end drenge giver udtryk for, at de forbereder sig meget og er dygtige, fordi de arbejder hårdt. Det omvendte gør sig gældende for drengene. Her er der flere, der giver udtryk for, at de er dygtige, men ikke arbejder hårdt, samt at de ikke forbereder sig særligt meget.
- Det at være dygtig knyttes på forskellige måder til piger og drenge. For piger handler det på de gymnasiale uddannelser om at være flittig og at arbejde hårdt, mens det for drenges vedkommende mere knyttes til det at vær ”klog”.
- Nogle piger oplever, at det kan være svært at balancere det at være dygtig med en forventning om, at man skal give plads til de andre elever. Ambitiøse piger omtales flere steder som ”irriterende”.
- På erhvervsuddannelserne er dygtighed ikke italesat på samme måde som i gymnasierne. Her fortælles piger flere steder frem som dem, der følger med og er gode til skolearbejdet, mens drenge er dem, der er gode til faget.

Eleverne sidder i fem team, og de skal nu gennem en øvelse finde et navn til deres team. Hvert team skal vælge en chefforhandler, og det skal afgøres, hvordan man skal behandle hinanden. Samtlige tre drenge bliver valgt som chefforhandlere. Det går lynhurtigt – pigerne siger til drengene, at ”det gør du”, og så er der nogle, der skriver ned til drengene, hvad de skal sige.

Observation, EUD

”Nu er du [mandlig klassekammerat] jo alligevel så pissehamrende godt forberedt hver gang alligevel, så uanset hvad, så ved man, at du kan svare på de ting, der kommer. Du forbereder dig jo fuldstændig hjernedødt! Jeg har aldrig oplevet noget lignende altså! Du – var det i går, du havde taget alle teksterne og skrevet noter til? Det er jo helt vildt, jeg er helt fascineret over, at du har overskud til at gøre det, altså.”

Mathias, hf

”Jeg kan ligge – og det er måske ikke en så sund tankegang – men hvis jeg kommer i seng om aftenen og tænker: ”Gud, jeg har ikke nået at læse denne her tekst, men jeg har haft tiden til det,” så bliver jeg bare virkelig så sur på mig selv, og så kan jeg godt bare rejse mig op og tage teksten og så sidde til klokken 23.00 og læse teksten. (...) Men jeg ser det sådan lidt, at hvis du går hjem, og du ved, at du har de her lektier for, og du har to timer eller sådan noget, hvor du ikke laver noget, så har jeg det dårligt, hvis jeg ikke laver mine lektier, fordi jeg havde jo tiden til det.”

Sofia, stx

Forberedelse og improvisation

- Drengene bruger gennemsnitligt set færre timer på lektier og forberedelse, end pigerne gør.
- Det at ”være på” og præstere i timerne fremstår som en central del af skoleprojektet i gymnasiet – blandt andet i forhold til at få gode karakterer – men det håndteres forskelligt af piger og drenge.
- Drengene er generelt mere optaget af at fremvise en vis afslappethed i forbindelse med lektier, forberedelse og karakterer. De lægger i højere grad vægt på at ”improvisere” og oplever det som mindre legitimt at gå op i karakterer.
- Piger bruger generelt mere tid på lektier end drenge. Mange er optaget af karakterer og giver i højere grad end drenge udtryk for usikkerhed i forbindelse med deres præstationer i undervisningen.
- Tilsvarende giver pigerne gennemgående udtryk for et større pres i forhold til at ”være på” i undervisningen – og de piger, der har svært ved at leve op til disse krav, har svært ved at finde en egnet strategi i forhold til skolen.

At indgå i grupper

- Der er en generel tendens til, at eleverne foretrækker kønsopdelte grupper samt vælger grupper ud fra, hvem man ved, man arbejder godt sammen med, og hvem der har de samme interesser og ambitioner.
- Når eleverne selv etablerer grupper, er det på den ene side motiverende for flertallet. Samtidig vil enkelte elever indtage mere perifere positioner i forhold til gruppens arbejde og have en begrænset adgang til de læreprocesser, der foregår. Denne form for positionering påtales hverken af læreren eller de andre elever.
- Den store uhomogenitet i elevsammensætningen på erhvervsuddannelserne bidrager til, at gruppearbejde her anses for mere problematisk – både for drenge og piger.
- Både drenge og piger indtager styrende positioner i forhold til gruppearbejde, men de gør det generelt forskelligt. Piger synes gennemgående at have fokus på at få samarbejdet i gruppen til at fungere, mens de drenge, der påtager sig styring, er mere fokuseret på opgaveløsningen.

Rasmus: Jeg synes, at vi drenge måske også er lidt mere afslappede på det punkt. Det kan måske være derfor, at nogle af pigerne – fordi de ved, at hvis de siger noget i alle timerne, når læreren stiller spørgsmål, så husker læreren en, og så tænker læreren: ”Nå! Det er hende, der altid siger så meget”, og så bliver det et 10-tal. Og det er jo en god karakter. Men jeg tror ikke, at vi går lige så meget op i det.

Julius: Jeg tror, det er dovenskab og så også en smule værdighed. Jeg tror ikke, at jeg ville have lyst til at gøre det.

Sigurd: Altså (...)hvis en af pigerne fik 7/7 i samfundsfag, så ville de jo gå helt amok.

Andreas: Der er virkelig nogen af dem, der er karakterpåvirkede.

”Jeg føler sådan lidt, at i denne her klasse der er netop de her drenge, som sådan ikke tager det helt seriøst, som om de ikke rigtig vil det 100 procent. Og sådan en som mig, jeg vil gerne min uddannelse 100 procent, så det er rigtig surt at komme i skole, hvor de bare pakker sammen en time før, vi har fri, fordi at (...) nu gider de ikke være her mere.”

Michelle, eud

Frafald og trivsel

- Personlige problemer og dårligt sammenhold er markant mere udbredt som frafaldsårsager blandt piger end blandt drenge. Samtidig angiver flere drenge manglende interesse og ønske om at starte på en anden uddannelse som frafaldsårsager.
- Især på erhvervsuddannelserne knyttes frafald sammen med elevkulturen på uddannelsen. Manglende motivation hos nogle elever påvirker det faglige udbytte og det sociale sammenhold.
- En fjerdedel af både piger og drenge oplever skoletræthed en eller flere gange om ugen. For eleverne handler skoletræthed blandt andet om, at de har svært ved at håndtere det ansvar, de har for at organisere deres uddannelse. Det får nogle drenge til at efterlyse mere klare rammer fra skolens side.
- Tilsvarende oplever flere piger stress flere gange om ugen (28 % mod 21 % af drengene). Mange piger oplever, at de skal have ”styr på det hele” – både i forhold til skolen og i forhold til at ”være på” socialt. Samtidig har de svært ved at slappe af og ved at prioritere, hvilke lektier der er vigtigst.
- Mange drenge lægger modsat vægt på at have en afslappet tilgang til skolen. Det kan for nogle betyde, at de nedprioriterer skolen eller bruger for meget tid på computeren til off-aktiviteter. For nogle drenge kan det blive til det, som eleverne omtaler som ”slack”, hvor de helt undlader at tage skoleprojektet på sig eller isolerer sig på uddannelsen.

Om formiddagen har eleverne lavet menuplan og planlagt dagen. Derefter skal de lave en tre retters menu fordelt i fem kønsopdelte grupper, som de selv har inddelt sig i. Fire piger arbejder sammen. De står og taler lavmælt i grønsagsrummet. I drengegruppen er der liv og glade dage, de virker veltilpasse. De er alle i professionelt arbejdstøj. De virker meget selvhjulpne, har styr på arbejdet og synger, mens de arbejder. De bruger seriøse fagudtryk som ”så kører vi panna cotta”, mens de fyrer masser af vitser af om joints og øl. Pigerne bedømmes til sidst. De må stå og vente på drengene, der tager tiden, så pigernes mad bliver kold.

Observation, EUD

Uddannelsesvalg og fremtidsplaner

Valg af ungdomsuddannelse

- Skoleform betyder mere end køn, når eleverne skal begrunde deres valg af ungdomsuddannelse.
- For gymnasieeleverne er det vigtigste, at uddannelsen giver mulighed for at læse videre – heraf flest piger (91 % mod 82 % af drengene). For eud-eleverne er det vigtigste at komme hurtigt ud i job – det gælder to tredjedele af både piger og drenge.
- Muligheden for at specialisere sig inden for bestemte interesser og fag vejer tungt – både hos gymnasie- og eud-elever.
- Mange elever på eud, hhx og htx lægger vægt på at vælge en uddannelse, de kan bruge fremadrettet på arbejdsmarkedet.
- På stx vejer ungdomskulturen på gymnasiet tungest – men for især pigernes vedkommende også mulighederne for at få et højt karaktergennemsnit.
- En del af eleverne fra især eud- og produktionsskolen oplever ikke ungdomsuddannelse som et positivt tilvalg, men i stedet som noget, de er nødt til, og som det kan være svært at se en mening og en retning med. Blandt andet fordi de ikke kan få den praktikplads eller uddannelse, som de ønsker.
- En gruppe, hovedsagligt drenge, oplever, at de med alderen bliver mere motiverede og afklarede i forhold til at gennemføre en ungdomsuddannelse.

21

Tanja: Jeg tror, jeg skal ud at rejse et år. (...) Så skal jeg tilbage inden to år, for jeg vil gerne gange mit gennemsnit. Når jeg har fem A-fag, så jeg skal på universitetet inden for to år, hvis jeg vil gange mit gennemsnit. Så ved jeg ikke... noget læge måske. Men hvis jeg ikke får højt nok gennemsnit til det, så... advokat!

Marie: ”Jeg synes, sociologi og psykologi er rigtig spændende. Men der skal man også op og runde et godt gennemsnit. Rigtig godt. Lige nu tager jeg det stille og roligt med det. Det er måske også det, der hindrer ens drømme om uddannelse, at gennemsnittet ikke lige...”

Tina: Nogle gange kan det også godt være nogle lidt umenneskelige krav til gennemsnit.

Fremtidsplaner

- Manger drenge på hf og htx ønsker at uddanne sig videre direkte, mens drengene på stx og hhx planlægger at holde pause. For gymnasiepigerne forholder det sig helt modsat.
- 40 % af drengene planlægger at finde en praktikplads – for pigerne gælder det kun 3 %. Omvendt planlægger 40 % af eud-pigerne at finde et job, der ikke kræver mere uddannelse – for eud-drengene gælder det kun 12 %.
- Gymnasiedrengene oplever gennemgående, at fremtiden er åben, og italesætter ikke begrænsninger i forhold til deres fremtidsplaner.
- Gymnasiepigerne har modsat meget detaljerede fremtidsplaner og oplever mange begrænsninger og risici i forhold til at realisere deres planer.
- Både drenge og piger på eud oplever vanskeligheder, hvis de ikke kan finde en praktikplads. Men pigerne oplever flere barrierer og færre alternativer i forhold til at komme i praktik. Blandt andet giver nogle piger udtryk for, at de er bange for at opleve mobning og chikane på deres praktiksted.
- Flere af drengene på eud oplever militæret som en alternativ karrierevej, hvis de ikke kan finde en praktikplads.

Kenneth: Jeg tænker slet ikke over sådan noget der [finanskrisen]. Jeg tænker slet ikke over økonomi og sådan noget. Det er jeg slet ikke voksen nok til.

David: Nej, overhovedet ikke.

Interview, eud

Nikolaj: Ja, man kan jo gå og have nogle forskellige bolde i luften stadigvæk. Jeg har fx tænkt på journalist. Der er så meget, man kan vælge imellem, så man kan nå at skifte flere gange til det, du gerne vil.

Gustav: Vi har også mulighed for at gå i elevplads bagefter, det har de ikke på gymnasiet.

Interview hhx

Drømmejobs og risici

- For drenge er drømmejobbet især forbundet med høj løn og selvbestemmelse. Flere drenge end piger overvejer desuden at starte egen virksomhed.
- For eud-drenge er uddannelse et middel til undgå ”skodjobs”. For gymnasiedrenge er uddannelse ikke den eneste vej til drømmejobbet.
- For gymnasiepigerne er at det vigtigste et få et spændende job – og for eud-pigerne er det også et varieret job uden alt for meget rutinearbejde.
- Pigerne oplever generelt uddannelse som mere nødvendigt end drengene. De er mere bekymrede for fremtiden, især i forhold til risikoen for at blive arbejdsløs.
- Drengene er generelt ikke bekymrede for fremtiden og har et mere kortsigtet perspektiv på deres uddannelsesvalg.

Rosa: Det går mig meget på. Jeg har aldrig haft et job, og jeg er 18 år, og det er jo ikke så godt. Når der er arbejdsløshed, og ikke så mange unge kan få job, så er det nok ikke mig, de ansætter, og det er nok ikke mig, der får et job i Føtex eller sådan noget, når der er så mange at vælge imellem. (...)

Tina: Jeg synes, det er ret galt, at man går ind og bliver uddannet, og så er der bare ikke noget til en, når man kommer ud. Det må godt nok – jeg ville være helt grædefærdig. Du har arbejdet hårdt så længe og så... kan du få job i Fakta. (...)

Interview, STX

Kenneth: Jeg er 18. Jeg synes, det er fedt at komme i gang som [håndværker], og det er 100 % det, jeg vil. Jeg har allerede lavet en masse forskelligt førhen, men nu er jeg 100 på, at det er det.

Thor: Jeg er 20 år, og ja, det er sådan set også min hylde, jeg er faldet ned på. Jeg har rendt rundt, ja... siden ottende klasse og, ja droppet ud af skolen stort set i ottende klasse og lallet rundt og ikke kunnet finde ud af, hvad jeg ville. (...) Nu glæder jeg mig hver morgen, til jeg skal i skole. (...) Altså normalt, når man starter på grundforløb så og sådan, så er gennemsnittet for det er jo folk på femten seksten år. (...) Vi er jo kommet det ekstra skridt videre.

Interview, eud

Drenge og piger på ungdomsuddannelserne

– tværgående tendenser og konklusioner

Undersøgelsen peger på tre overordnede konklusioner:

- For det første er det tydeligt, at eleverne motiveres af aktiverende og praksisnær undervisning, men det er også en undervisningsform, som aktiverer relativt traditionelle kønnede deltagelsesformer.
- For det andet træder et paradoks frem, som handler om, at drengene overordnet set går til uddannelse med større grad af ubekymrethed og afslappethed, end pigerne gør – og alligevel er dem, der falder fra.
- For det tredje træder en tydelig tendens til polarisering i uddannelsessystemet frem, som synliggør de store forskelle, der generelt – og ikke kun i forhold til køn – er mellem unge på ungdomsuddannelserne.

Når eleverne aktiveres, aktiveres også køn

Især elevaktiverende og praksisnær undervisning synes at engagere og motivere eleverne. Det gælder både drenge og piger. For begge undervisningsformer gælder det, at de – når de er tydelige for eleverne – er med til skabe dynamik, variation, kreativitet og relevans i undervisningen. Eleverne bliver aktive engagerede deltagere i undervisningen, og det er med til at gøre undervisningen meningsfuld for både drenge og piger. Mange drenge giver udtryk for, at de motiveres mest af mulighederne for konkurrence og af at løse opgaven, mens mange piger motiveres af muligheden for at arbejde kreativt og af at organisere arbejdet.

På tværs af materialet er der imidlertid en tydelig tendens til, at jo mere inkluderende og engagerende undervisningen er, jo mere ”kønnet” bliver den – forstået på den måde, at der etableres nogle meget kønsopdelte arbejdsdelinger i forhold til, hvordan roller og opgaver fordeles blandt piger og drenge.

For den praksisnære undervisning betyder det, at jo mere den ligner virkeligheden i erhvervet, jo mere siver de kønsopdelinger, der findes på arbejdsmarkedet og faget, ind i undervisningen, hvor de er med til at rammesætte elevernes deltagerpositioner. Drengene bliver oftest dem, der laver ”det rigtig arbejde”, mens pigerne ofte er dem, der organiserer arbejdet. Tilsvarende er det i den elevaktiverende undervisning oftest drenge, der optræder som kreative ideudviklere, og piger, der organiserer og styrer arbejdet.

Eleverne bringer således kønnede kulturer med sig ind i skolen fra såvel familielivet som ungdomslivet og fra arbejdsmarkedet i form af kønnede arbejdsdelinger og roller, og det påvirker de måder, de deltager på. Man kan sige, at de kønnede arbejdsdelinger kan virke befordrende for elevernes deltagelse i de sammenhænge, hvor drenge og piger kan finde en tryghed i at leve op til kulturelle normer og forventninger – og gøre det, som de forventes at gøre som piger og drenge. Når eleverne således har frit råderum i forhold til at løse en opgave, bliver det nærliggende for dem at bruge de roller og positioner, de kender, og som traditionelt er tilgængelige for dem.

Når eleverne aktiveres og bliver aktører i undervisningen, aktiveres således også køn. På den ene side motiveres både piger og drenge af de aktiverende undervisningsformer, men det kan samtidig også invitere til en kønsopdeling og kønnede positioner, som kan virke udviklende for nogle og begrænsende for andre – hvis man fx er pige og ikke trives med en organiserende rolle eller dreng og ikke trives med en definerende rolle. Dette er medvirkende til, at

eleverne ofte selv vælger kønsopdelte grupper, hvor positionerne har en tendens til i højere grad at blive påvirket af ”det sociale spil” blandt piger og drenge. I alle tilfælde er det tydeligt, at der siver nogle kønnede og sociale processer ind i det faglige arbejde – ofte uden, at det bemærkes og påtales af hverken elever eller lærere. Det er derfor vigtigt at være opmærksom på dette forhold i den konkrete undervisningspraksis.

Bekymrede piger og afslappede drenge: Et paradoks?

Der er naturligvis mange måder, hvorpå drenge og piger oplever og deltager i uddannelse. Men når man, som vi har gjort i denne undersøgelse, zoomer specifikt ind på kønnede betydninger, mønstre og forskelle, så træder der nogle generelle tendenser frem, som beskriver nogle forskelle mellem at være dreng og pige i skolen. Helt overordnet tegner der sig et billede af, at det er legitimt for drenge at forholde sig forholdsvis afslappet til skoleprojektet, mens pigerne gennemgående fremstår mere bekymrede – både i forhold til at leve op til skolens krav nu og her og i forhold til at klare sig i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet på længere sigt.

Når vi således ser på de måder, hvorpå piger fortæller frem, og måder, hvorpå de agerer i deres uddannelser, så viser undersøgelsen, at en stor del af pigerne tager uddannelsernes rammer på sig. De forsøger at være gode elever og leve op til de forventninger, skolen stiller. For piger forbindes det overordnet set med at være dygtig, med at arbejde hårdt, at være flittig, få gode karakterer og være ambitiøs i forhold til skolen. Samtidig er mange piger meget mere usikre på, om de lever op til disse krav. Det kommer blandt andet til udtryk ved, at de er mere tilbageholdende i undervisningen, bange for at sige noget forkert, i tvivl om, hvorvidt de har gjort det godt nok, og at de oplever, de skal kæmpe for at få gode

karakterer. Piger giver også i højere grad udtryk for, at de er uklare på rammen og på, hvad der forventes af dem, og det kan være medvirkende til, at piger generelt oplever mere stress end drenge. Dertil kommer, at piger ofte indgår i "fnidrede" in- og eksklusionsprocesser, som indebærer en risiko for social eksklusion. Piger oplever således ikke bare et fagligt pres, men også et socialt pres, som ikke på samme tydelige måde gør sig gældende for drenge.

Drengene fremstår derimod generelt som mere afslappede omkring skolens krav og forventninger. Det gælder både i forhold til karakterer, til at gå til eksamen, at forberede sig og at markere, når man vil sige noget. Samtidig verserer der mange historier blandt drenge om, at man godt kan klare sig ved fx at "improvise" i timerne, og man godt kan gå til eksamen uden at have forberedt sig. Drenge synes også i højere grad at gå ind og forhandle skoleprojektet, og i nogle tilfælde også at undvige det. Der synes således, på tværs af ungdomsuddannelser, at være en kulturel forventning blandt drengene om at fremstå som afslappede og ubekymrede – og det præger mange drenges skolepræstationer og fællesskaber. Hvor tidligere undersøgelser på området peger på, at drengekulturen i skolen er præget af "coolness", så ser vi i denne undersøgelse snarere en drengekultur præget af "looseness" forstået som en oplevelse af, at "det går jo nok". Og for langt de fleste drenge gælder da også, at de formår at balancere afslappethed og ubekymrethed med de forventninger, der er til præstation i skolesystemet – og derved undgår noget af den stress og det pres, som en del piger oplever.

For nogle drenge kan en *for* høj grad af afslappethed imidlertid føre til, at de ikke er i stand til at gennemføre deres uddannelse, eller at de – for gymnasiedrengenes vedkommende – ender med et karaktergennemsnit, de ikke kan bruge videre frem. Det kommer blandt andet til udtryk i forhold til det fænomen, elever kalder ”slack”. Slackere er en betegnelse for elever, der ikke tager skoleprojektet på sig og udviser forskellige former for antiskolekultur, fx ved at komme for sent, spille computer, sætte sig på bagerste række og gå ud og ind af klasselokalet. Piger bliver ikke på samme måde som drenge omtalt som slackere på trods af, at der i vores observationer også er piger, som viser samme former for adfærd. Det, der adskiller drengene fra pigerne, er, at drengene gennemgående giver udtryk for, at det er i orden at være slacker, og det er op til en selv, hvor meget man vil deltage.

I vores materiale er der eksempler på drenge, som står helt uden for klassens fællesskab, men de bliver – i modsætning til de piger, der er ekskluderet af sociale fællesskaber – ofte mere usynlige. Dette skyldes, at det er legitimt at slække og mere eller mindre forsvinde ind i et it-univers – både i og uden for undervisningen. Nogle af de socialt mindre velfungerende drenge bruger således computeren som et helle, hvor de stille og helt kulturelt legitimt kan sidde uden at være en del af et fællesskab. På den måde bliver det svært at se, hvornår drengene er en del og ikke en del af uddannelsen. Det kan føre til et ”stille frafald”, hvor de drenge, der ikke inkluderes, ubemærket forsvinder fra uddannelserne.

Grund til bekymring?

Tilbage står vi altså med et klart paradoks: For hvorfor er det statistisk set drengene, der klarer sig dårligst i ungdomsuddannelserne, når denne undersøgelse viser, at drengene på mange måder er mere afslappede, ubekymrede og får mere feedback og opmærksomhed fra lærerne? Er der grund til bekymring over drengenes ubekymrethed?

Svaret er både-og.

På den ene side synes drengenes afslappethed og ubekymrethed at gøre dem rolige og robuste i forhold til skoleprojektet sammenlignet med mange piger. De bliver mindre stressede, de har overordnet set en mere legende tilgang til undervisningen, og de formår i flere tilfælde at lave både gode og kreative opgaveløsninger i forbindelse med undervisningen, ligesom de også får mere feedback fra underviserne. Her er der faktisk mere grund til bekymring for de piger, der i for høj grad forsøger at leve op til skolens forventninger – i nogle tilfælde også på bekostning af deres egen trivsel.

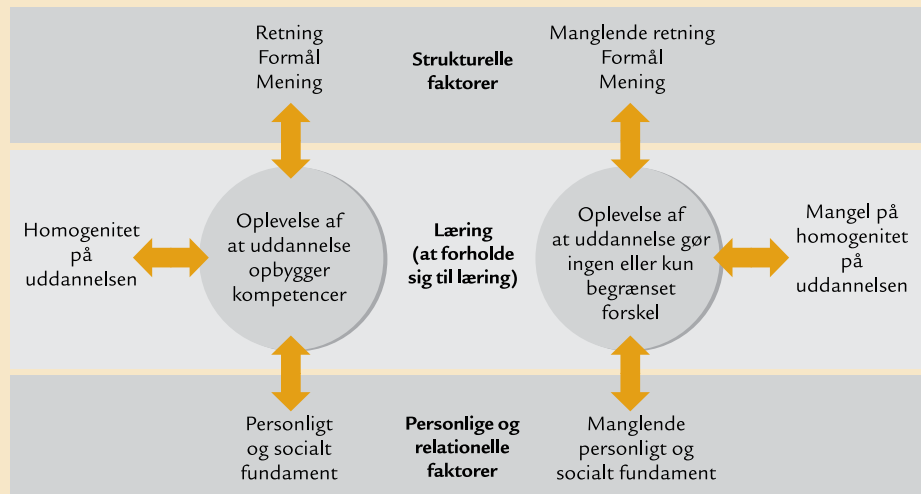
På den anden side er der bestemt også grund til bekymring og grund til, at ungdomsuddannelserne forholder sig mere til de ofte implicite kønsforskelle, der gør sig gældende. Hverken drengenes afslappethed eller pigernes bekymring er udelukkende af det gode, og begge dele vidner om, at der i uddannelsessystemet er alt for lidt fokus på, hvordan kulturelle forventninger til piger og drenge præger elevernes uddannelsespraksis.

For en gruppe af drengene er det således et problem, at deres afslappede tilgang til skolen og den manglende italesættelse af sociale problemer kan føre til, at de ubemærket marginaliseres i skolen, men også til, at nogle drenge ikke får de nødvendige kompetencer i forhold til deres videre uddannelse. Grænsen mellem "loose" og "looser" kan nogle gange synes hårfin. For pigerne kan tendensen til bekymring føre til præstationspres og mistroivsel og også til, at piger, der ikke ved, hvad de vil, og som ikke kan performe, bliver ude af stand til at klare sig i uddannelsessystemet. Både stress og slack kan ses som forsvarsstrategier i forhold til krav i uddannelsessystemet, som nogle eleverne har svært ved at håndtere.

Et polariseret uddannelsessystem

I forbindelse med undersøgelsen er der indsamlet et omfattende datamateriale, som rummer både erhvervsuddannelser, gymnasiale uddannelser, en produktionsskole og et særligt kommunalt tilbud for unge på ”kanten” af ungdomsuddannelsessystemet. Undersøgelsen giver dermed et unikt indblik i den bredde, som kendetegner ungdomsuddannelserne i Danmark i dag. Det gør det muligt at udvikle en tværgående forståelse af, hvad der på tværs af de forskellige uddannelser har betydning for de unges uddannelsespraksis, samt hvilke variationer og forskelle der gør sig gældende. Unge tager skoleprojektet på sig på mange forskellige måder, og køn er kun en af de forskelle, der har betydning for, hvordan unge forholder sig til deres uddannelse. Forskellene er forsøgt illustreret i nedenstående model:

Modellen viser de forskellige faktorer, der har betydning for, hvordan de unge forholder sig til at tage en ungdomsuddannelse. Som det fremgår, har især tre faktorer betydning:

1. Den unges personlige ressourcer og forudsætninger i forhold til at indgå i relationer på uddannelsen.
2. Den unges oplevelse af at lære noget på uddannelsen.
3. Den unges oplevelse af retning og formål med uddannelsen.

Modellen viser et på flere punkter ganske polariseret ungdomsuddannelsessystem præget af store forskelle mellem forskellige grupper af unge. I den ene side befinder sig unge, som har et solidt personligt og socialt fundament i forhold til at uddanne sig. Det er unge, som ofte har en familie, der støtter dem i deres uddannelse, og som deltager aktivt i ungdomslivet med venskaber, fritidsaktiviteter, fester etc. Samtidig indgår de i strukturelle sammenhænge, som virker meningsfulde for dem. De ved – i grove træk – hvorfor de har valgt den uddannelse, de har, og hvad de skal med den. De har en retning, og det giver et fundament for fremtiden. Dertil kommer, at disse unge ofte vælger uddannelser med en elevsammensætning, som er relativt homogen, og som især findes på stx og hhx. Det betyder, at de unge, der går på uddannelserne, har lignende måder at være på og lignende strategier for deres uddannelse og fremtid og værdier. Det giver en homogen kultur omkring de unges hverdag og ungdomsliv.

Alt dette betyder, at disse unge går til uddannelsen med engagement og motivation. Læring giver mening for dem – og de har meget at sige om læring og uddannelse. Det at have en solid platform at stå på har altså betydning for de måder, hvorpå eleverne forholder sig til og deltager i uddannelse. På den anden side er bagsiden af medajlen også, at der bliver stillet høje krav, og der er et højt tempo, som medfører, at eleverne iværksætter forskellige strategier, som for nogle drenge betyder, at de går til uddannelsen med en afslappethed, der indeholder en risiko for slack. For pigerne, at de går til uddannelse med en grundighed og målrettethed, som kan blive til stress.

De unge, som befinder sig i den modsatte ende af spektret, er unge, som har en baggrund, hvor de ikke har oplevet samme ressourcer og støtte, og unge, som i forskellige grader har svært ved at indgå i de sociale relationer i uddannelsen, og som holder sig meget for sig selv. Nogle af disse unge findes på uddannelser, hvor elevsammensætningen er forholdsvis homogen, men mange findes på uddannelser, som er karakteriseret ved en høj grad af uhomogenitet, som især findes på erhvervsuddannelserne. Her er eleverne meget forskellige, har forskellige baggrunde, forskellige årsager – mere eller mindre klare – til at være på den pågældende uddannelse samt vidt forskellige planer for fremtiden. Det gør det vanskeligt at etablere en ungdomskultur på uddannelsen, hvor man ”finder hinanden” og får en fornemmelse af at høre til. Her spiller det naturligvis en rolle, om en uddannelse varer tre år (som på gymnasiet) eller 20 uger (som et grundforløb).

For disse unge er det desuden karakteristisk, at de ikke nødvendigvis har nogen retning med deres uddannelse – de ved ikke helt, hvorfor de har valgt, som de har, og hvad de vil med det. For mange spiller strukturerne i uddannelsessystemet en væsentlig rolle i forbindelse med eksklusion, fordi mange unge ikke kan få den praktikplads eller uddannelse, som de ønsker. Alt sammen forhold, som betyder, at det er svært for eleverne overhovedet at forholde sig til læring og uddannelse. Hvis man ikke ved, hvorfor man er på uddannelsen, hvad man skal med den, og hvis man synes, det er svært at indgå i relationer og ikke har et socialt fundament at stå på, så er det en stor udfordring at forholde sig til og deltage i en uddannelse. Tilsvarende: Hvis man ikke har mulighed for at fuldføre uddannelsen, fx på grund af, at man mangler praktik, eller hvis man ikke oplever, at uddannelsen kvalificerer en til et fremtidigt arbejde, så bliver den ret hurtigt meningsløs.

Inden for disse to poler er der en rigdom af variationer. Der er unge, som ved, hvad de vil, men som har svært ved at deltage i

det sociale på skolerne. Der er unge, som deltager mere i det sociale end i det faglige. Der er unge, som kæmper med personlige problemer, men som godt ved, hvad de vil etc.

Fokus for indeværende undersøgelse er modellens midterste niveau: Hvordan eleverne lærer og forholder sig til læring, og hvad køn betyder for, hvordan forskellige elever in- og ekskluderes i ungdomsuddannelserne. Samtidig er det tydeligt, at dette niveau kun kan forstås, hvis det sættes i sammenhæng med de ressourcer, de unge bringer med sig, og de strukturer og rammer, der findes i ungdomsuddannelsessystemet.

I stedet for at tale om taberdrenge og vinderpiger bør fokus rettes mod de rammer, der både pædagogisk og strukturelt set eksisterer omkring ungdomsuddannelserne. Undersøgelsen viser, at der er meget på spil for de unge i forhold til at få en ungdomsuddannelse – både i form af karakterer, fællesskaber, praktikpladser og fremtidsudsigter. En stor del af dette spil overlades det til de unge selv at klare – men som belyst har de langt fra alle de fornødne ressourcer og den fornødne retning til at kunne klare sig. Hvis flere unge, både drenge og piger, skal have en ungdomsuddannelse, så handler det derfor om at udvikle pædagogikker og rammer, der i højere grad understøtter de unges forløb.

Hvor skal der sættes ind

– organisatorisk, pædagogisk og strukturelt – hvis både drenge og pigers uddannelsesfrekvens skal øges?

Sigtet med projektet har været at kortlægge, hvilken betydning køn har for drenge og pigers deltagelse i ungdomsuddannelserne. Denne viden kan imidlertid ikke stå alene. For hvis flere drenge og piger skal gennemføre en ungdomsuddannelse, så kræver det først og fremmest, at der udvikles nye indsatser i ungdomsuddannelserne, der gør det muligt at inkludere flere unge af begge køn. I dette sidste afsnit opstiller vi med afsæt i rapportens konklusioner anbefalinger i forhold til, hvad lærere, skoleledere og andre aktører i uddannelsessystemet kan gøre for at øge uddannelsesfrekvensen blandt såvel piger og drenge.

Anbefalingerne retter sig både mod undervisningen, uddannelsernes organisering og de mere overordnede strukturer i uddannelsessystemet. Sigtet er at udpege områder, hvor undersøgelsen giver anledning til, at der i gang sættes udviklingsarbejde.

Pædagogisk – i undervisningen

1. Giv plads til forskellige læringstilgange og interesser

Overordnet set har eleverne mange forskellige interesser og tilgange i forhold til det at tage en ungdomsuddannelse. Køn er et af de områder, hvor forskellene mellem eleverne viser sig. Det kommer blandt andet til udtryk ved, at drenge og piger generelt har en tendens til at have forskellige faglige interesser og påtage sig forskellige roller i undervisningen. Interesser der, selv om de er kønnede, også danner afsæt for elevernes motivation. Køn og kønsforskelle er således en indbygget del af elevernes kultur og identitet – og kan ikke ”lukkes ude” af undervisningsrummet. I stedet bør køn ses som noget, der kan kvalificeres og udvikles gennem undervisningen Blandt ved at:

- Giv plads til forskellige læringstilgange og interesser og til, at der er mange måder at være elev på – både blandt piger og drenge.
- Alle elever skal have mulighed for at lære alle de kompetencer, der indgår i uddannelsen, også mere tværfaglige kompetencer som fx at være kreativ, styre et gruppearbejde mv. Men det skal ske med udgangspunkt i og respekt for elevernes interesser. Tag køn og kønnets betydning op som et tema i undervisningen for at styrke elevernes refleksioner over, hvad køn betyder i dagligdagen.

2. Skab overskuelige og aktiverende læringsrum

Både undervisningsformer, lokaler og holdstørrelser betyder noget for, om eleverne oplever sig inkluderet i undervisningen – og dermed også for, hvor mange elever der deltager i undervisningen.

Eleverne har, uanset køn, behov for at være aktive i undervisningen for at få det fulde læringsudbytte. Tilsvarende har de behov for at få feedback på, hvordan de klarer sig i undervisningen, og hvad de kan gøre for at forbedre deres indsats. Kombinationen

af store hold og meget lærerstyret undervisning kan imidlertid betyde, at en stor gruppe elever hæftes af undervisningen (fx de drenge, der sætter sig bagest i undervisningslokalet med deres computere). Samtidig kan det betyde, at mange – især piger – bliver utrygge i forhold til at sige noget i undervisningen. Derfor er det vigtigt, at:

- Skab overskuelige læringsrum. Fx gennem brug af delehold, værkstedsundervisning og gruppearbejde – men også ved at sikre, at bordopstilling og placering animerer eleverne til at deltage i undervisningen.
- Benyt undervisningsformer, der aktiverer eleverne, og som gør undervisningen vedkommende og relevant for eleverne.
- Giv jævnligt eleverne feedback på, hvordan de klarer sig i undervisningen.
- Evaluer jævnligt undervisningen med eleverne og få deres input til, hvad der virker befordrende for deres deltagelse og læring.

3. Støt eleverne i at skabe gode sociale og faglige fællesskaber

En god klassekultur og stærke sociale fællesskaber er for mange elever en forudsætning for at præstere og deltage i undervisningen. Det ses blandt andet på de uddannelser, hvor eleverne organiserer ”fælleslæring” og samarbejder omkring opgaver og videndeling.

Både de sociale og faglige fællesskaber er imidlertid mange steder overladt til eleverne selv. På nogle uddannelser er det muligt at sidde for sig selv i store dele af skoletiden, fx bag en computer, uden at være i kontakt med hverken undervisere eller andre elever. Det kan øge disse elevers risiko for frafald. Samtidig er fællesskaberne ofte meget kønsopdelte og pådrager sig meget forskellig opmærksomhed. Både drengenes og pigernes fællesskaber har imidlertid stor betydning for, hvilke elever der oplever sig som inkluderet på uddannelsen, og hvilke der ikke gør.

- Støt eleverne i at udvikle gode og inkluderende fællesskaber – også på tværs af køn. Fx ved at lave sociale arrangementer, skifte pladser i undervisningen og organisere læringsgrupper.
- Opbyg en kultur i klassen/på holdet om, at man støtter og hjælper hinanden.
- Støt op om elevernes læringsfællesskaber og brug dem aktivt i undervisningen.
- Vær opmærksom på, at præstations- og vurderingskrav ikke må blive en hindring for, at eleverne kan samarbejde om læring.
- Udvikl særlige indsatser over for de elever, der er på kanten af fællesskabet – fx elever, der holder sig for sig selv.

Organisatorisk – på skolen

1. Hjælp eleverne med at udvikle hensigtsmæssige strategier i forhold til skolen

Der påhviler eleverne et stort ansvar i forhold til at organisere og gennemføre deres ungdomsuddannelse. Der er mange præstationskrav at leve op til, og i mange tilfælde er det op til eleverne selv, hvordan de vil gøre. Fx i forhold at organisere lektier og gruppearbejde (især på gymnasiet) og i forhold til at finde en praktikplads (på eud). Det stiller store krav til elevernes selvledelse – krav, som ikke alle elever er i stand til at indfri. Det kan føre til, at nogle elever, især piger, bliver stressede og har svært ved at gennemskue, hvordan de skal prioritere. Mens andre, oftest drenge, reagerer ved at være afslappede og ”slacke” på skolens krav, hvilket kan betyde, at de får svært ved at leve op til kravene på uddannelsen.

- Gør det tydeligt for eleverne, hvilke indsatser skolen forventer af dem – men vær også åben for, at eleverne kan have mange forskellige tilgange i forhold til at uddanne sig.

- Hjælp eleverne med at udvikle hensigtsmæssige strategier i forhold til at opfylde skolens krav, især i opstarten af uddannelsen.
- Undlad at gøre eleverne eneansvarlige for at løse strukturelle problemer som fx mangel på praktikpladser, koordination af opgaveafleveringer mv. De skal løses på et institutionelt niveau.

2. Anvend it pædagogisk

It har grundlæggende forandret elevernes deltagelse i undervisningen. Det betyder både, at eleverne kan søge og dele viden mere dynamisk, og at flere elever bruger it til underholdning og derved til at hægte sig af undervisningen.

Det er derfor vigtigt, at elevernes brug af it tænkes ind i skolens læringsstrategi, sådan at der sættes fokus på, hvordan it anvendes pædagogisk, og ikke alene på at udbrede – eller regulere – bestemte teknologier. Eleverne har desuden meget forskellige it-kompetencer. Nogle elever – heraf flest drenge – er meget kompetente i forhold til it og kan inddrages som ressourcepersoner. Andre elever har brug for feed back og undervisning i forhold til at udvikle deres it-kompetencer.

- Udarbejd en strategi for, hvordan it skal anvendes i undervisningen, herunder hvordan it kan bruges til at fremme elevernes læring og vidensdeling. Overvej også, om der er områder, hvor it *ikke* fremmer læring.
- Inddrag eleverne i overvejelser om, hvad god mediebrug på uddannelsen er.
- Præciser, hvilke kompetencer det kræver hos eleverne at anvende it, og hvem der er ansvarlig for, at eleverne udvikler de forskellige kompetencer.

3. Eksperimenter med nye faglige profiler

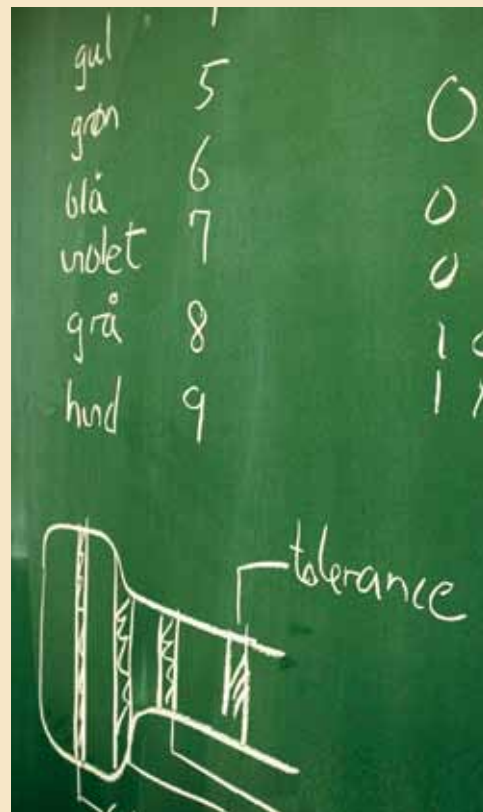
Elevernes fag- og uddannelsesvalg er med til at skabe et kønsopdelt ungdomsuddannelsessystem, hvor piger er i overtal på nogle uddannelser og drenge på andre. Kønsopdelingen er en konsekvens af, at elevernes faglige interesser ofte er ”kønnede”, og drenge og piger derfor har en tendens til at vælge forskellige uddannelser. Kønsopdelingen forstærkes af, at eleverne på de forskellige ungdomsuddannelser ofte ikke er i kontakt med hinanden – heller ikke der, hvor flere uddannelser er samlet på en fælles campus.

- Eksperimenter med at udvikle nye faglige profiler, der blander typiske kvinde- og mandefag og dermed gør det interessant for elever af begge køn at søge uddannelsen. Et eksempel er bioteklinjen på htx, der kombinerer traditionelle naturvidenskabelige fag med ernærings- og sundhedsfag.
- Udbyd fælles valgfag og lav fælles sociale arrangementer på de uddannelsessteder, hvor flere ungdomsuddannelser er samlet på én campus.

Strukturelt – i uddannelsessystemet

1. Mulighed for afklaring undervejs

De nuværende rammer i ungdomsuddannelsessystemet betyder, at unge i dag skal vide, hvad de vil i forhold til uddannelse og erhverv, når de er 15 år. Mange unge er imidlertid ikke på dette tidspunkt afklarede om, hvad de vil. Det fører til, at nogle unge vælger at starte på uddannelser, som de ikke er afklarede om, og som de derfor dropper ud af på et senere tidspunkt. Samt at nogle unge mister deres motivation i forhold til at lære noget på uddannelsen. Tilsvarende er der en gruppe af unge med en overvægt af drenge, der har brug for at få flere erfaringer, før de er afklarede og motiverede i forhold til valg af ungdomsuddannelse.

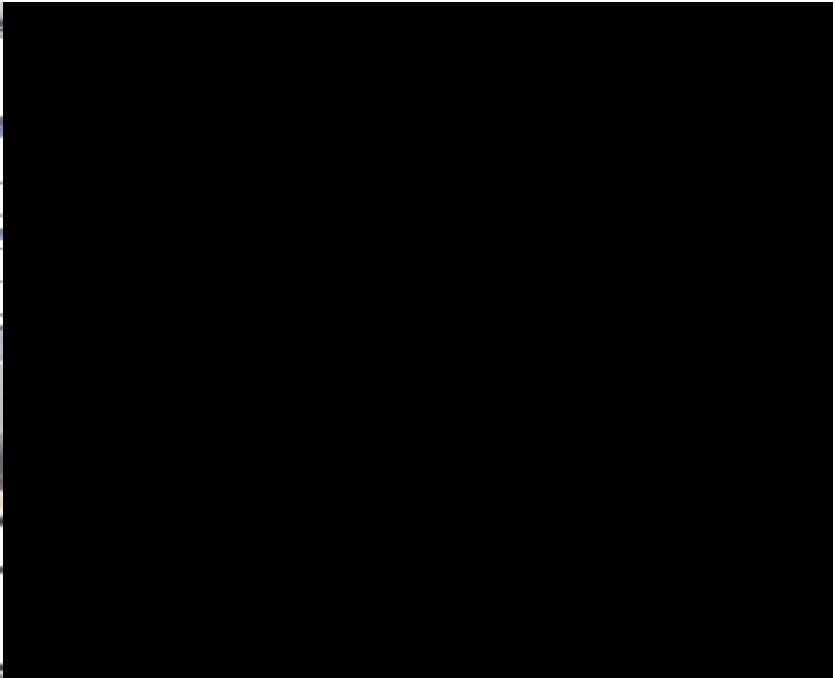

- Skab mulighed for, at unge kan afklare deres uddannelses- og erhvervsvalg undervejs, blandt ved at gøre det lettere at skifte uddannelse og bygge videre på eksisterende uddannelse.
- Anerkend at nogle unge har behov for et 'afklarende forløb' fx på produktionsskoler og højskoler – og at det ikke kun er de 'ressourcesvage' unge, der har et sådan behov.
- Styrk de unges adgang til vejledning – både i overgangen til ungdomsuddannelserne og undervejs. Fx ved at udbygge samarbejdet mellem ungdomsuddannelserne, UU og Studievalg.

2. Alle unge skal kunne se et perspektiv med deres uddannelse

En af de største udfordringer i ungdomsuddannelsessystemet er den polarisering, der eksisterer mellem forskellige ungdomsuddannelser – både hvad angår elevsammensætning, læringsforudsætninger og fremtidsudsigter. Polariseringen betyder, at eleverne i praksis har ret forskellige betingelser – både i forhold til at gennemføre uddannelsen og i forhold til, hvad de kan bruge uddannelsen til efterfølgende. Der er med andre ord ret stor forskel på at være pige og dreng afhængigt af, hvor du befinder dig i uddannelsessystemet. Lige nu er det op til eleverne selv at opnå succes i forbindelse med deres ungdomsuddannelse – og dermed også at tage ansvar for det nederlag, det er, hvis de ikke kan fuldføre eller anvende deres uddannelse.

- Alle unge skal kunne fuldføre og anvende deres uddannelse. Det kræver blandt andet en mere koordineret indsats i forhold til at skaffe praktikpladser på erhvervsuddannelserne. Men også, at der skabes bedre muligheder for, at de unge kan bygge videre på og forbedre deres kvalifikationer – og fx ikke hænger på ”en dårlig studentereksamen” resten af deres liv.

ISBN 978-87-7082-379-1

ef.dk

9 788770 82379

varenr. 121048-1

SIMONSEN & ILLERIS

FORUM100%

cefu

Center for
Ungdomsforskning